

ben megalakult Márciusi Front helyi bázisává vált és így áttételesen és sajátos módon ugyan, de a népfrontpolitika gyakorlati megnyilvánulásának legfontosabb eredménye volt a mai Csongrád megye területén. Igaz, közvetlen hatását tekintve ez is átmenetinek bizonyult. Az 1939-es évben a jobboldal elérte befolyásának csúcspontját. A nyilasok két mandátumot szereztek a megyében, elveszett viszont az utolsó baloldali ellenzéki mandátum is. (Az SZDP-re leadott szavazatok száma Szegeden pl. felére csökkent 1935-höz viszonyítva.)

Ilyen közvetlen előzmények után következett el a második világháború időszaka. A visszaszorított, szűk tevékenységi körre korlátozott munkásszervezetek fenntartották, őrizték és tartalommal is igyekeztek megtölteni kereteiket. Mégpedig — ez a megye minden szervezetére elmondható — a teljes munkásegység jegyében. Nem egyszerűen arról volt azonban szó, hogy a közös bajban egymásra találtak és együtt reménykedtek a munkásmozgalom áldozatkész harcosai — bár erről is —, hanem többről. Ez pedig az antifasiszta munkásegység tudatos vállalása és alakítása volt a népfrontpolitika jegyében. A népfrontpolitika megértését, szükségességének felismerését a tapasztalatokon kívül az országos fejlemények, a KMP-vel, a Békepárttal és a baloldali szocialista vezetőkkel fenntartott kapcsolatok is elősegítették. (Pl. *Kállai Gyula* többször tartott előadást Szegeden, *Szakasits Árpád* és *Marosán György* is megfordult néhányszor Szegeden, illetve a megyében.) A háború menetében bekövetkezett fordulatból, illetve ehhez kapcsolódóan a Kállay-kormány ismert politikájából adódó megnövekedett lehetőségekkel is elég jól élt a helyi mozgalom. Bár *Szedes Ferenc*, a megyében is a szociáldemokrata, a jobboldal elképzeléseihez szerette volna idomítani a megélénkült munkásmozgalmat, az antifasiszta munkásegység megbontására irányuló kísérlete nem sikerült.

Amit végezetül összegezés helyett mondhatunk: Csongrád megye munkásmozgalma e hallatlanul nehéz negyedszázadban történelmi tetteket teljesített. Tevékenységének azzal a részével is, amely megegyezett az országosan tapasztaltakkal, meg azzal is, amely csak e táj munkásmozgalmára volt jellemző. Vezetői és közkatonái közül sokan őrizték és folytatták tovább a harcos, forradalmi hagyományokat, ezzel segítették megalapozni a forradalmi jövőt, ami jelenünk is.

Csaplár Ferenc:

A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma¹

I. A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának tevékenységét nemcsak a magyar szépirodalom, a képző- és színházművészet, az etnográfia és az irodalomtudomány tarthatja számon haladó hagyományai között, hanem a honismereti mozgalom is. A kollégium által megtett út azt példázza, hogy a hazai valóság, a múlt és a jelen alapos megismerése és megismertetése a haladó szellemű politikai, tudományos és művészeti cselekvés nélkülözhetetlen feltétele.

A kollégium legrégibb szervezeti őse a protestáns egyetemi hallgatók Bethlen Gábor Köre volt. Az 1920-as években a kör radikális csoportja szervezkedni kezdett. A munka 1928. március 20-án egy vitaesttel kezdődött. *Gesztelyi Nagy László*, a Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara igazgatója tartott előadást *A jövő magyar intelligencia és a tanyakérdés* címmel. Előadása során megdöbbentő adatokkal ecsetelte a magyar Alföld, de különösen a Szeged környéki tanyavilág állapotát, és cselekvésre szólította fel az ifjúságot. E felszólítás nyomán a Bethlen Gábor Kör tagjaiból bizottság alakult a tanyavilág tanulmányozására és a megfelelő munkamódszerek kidolgozására.

A mozgalom ideológiáját *Buday György*, a kör elnöke, a mozgalom gyakorlati és szellemi vezetője fogalmazta meg. Buday „új magyar ideológiája” azon a meggyőződésen alapult, hogy „a magyar faj sorsa és ezzel a magyar nemzet és hazsorsa is szorosan egybeesik, sőt azonos a magyar falu és tanya parasztságának sorsával, mert fajtánk hazánkban való fokozottabb szerephez jutása és a valóban ön-

¹ A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumáról bővebben olvasható: *Csaplár Ferenc* *A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumában* (Bp. 1967.), valamint *A haladó egyetemi ifjúság mozgalmi Magyarországon 1918–1945.* című kötetben. (Szerk.: *Szabó Ágnes*, Bp. 1978. 167–199. old.)

célú nemzeti állam kiépülése csakis a mai intelligenciának a színmagyar parasztság lelkétől és véréből való regenerálódásával képzelhető el.² Buday ezért azt tartotta a legfontosabb feladatnak, hogy „kiegyenlítsék” a városi és falusi ember közötti nagy szellemi és fizikai távolságot, megszüntessék a közöttük levő idegenkedést. Az osztályok közötti harmónia megteremtésére új politika szükségességét hirdette. A legfontosabbnak a parasztkérdés megoldását tartotta, ám óva intett minden felelőtlen, nem a valóság ismeretén alapuló megoldástól. A részletekbe menő, tudományos igényű feltárás szükségességét hirdette, hogy ezáltal adatokat és indítékokat adjanak a hatósági beavatkozáshoz. Buday programjában — akár a hasonló kortárs-mozgalmak célkitűzéseiben — mozzanatról mozzanatra felismerhető Szabó Dezső osztályszemléletet elutasító, fajvédő, szociális koncepciójának hatása. Buday társadalomszemlélete egyelőre nem lépett túl az ellenforradalmi rendszer ideológiáján és a kapitalizmus keretein.

A falukutatás megindulásával az ideológia találkozott a valósággal. Az első vidéki utak — az 1928-ban rendezett gyomai, békéscsabai — inkább ünnepélyes jellegűek, egyházi ünnepéllyel voltak kapcsolatosak. Budayék azonban már az első megdöbbentő élmény hatására belátták, hogy a pusztá helyzetmegismerés önmagában lehetetlen számukra. „Nem tudtuk — írja Buday — a fényképezőgép hideg objektivitásával csak szemlélni és regisztrálni a paraszti élet ezernyi apró és óriási tragédiáját, hanem akaratlanul közbe kellett lépniünk.”³ Keresték a megfelelő módszereket a rendszeres falukutató munkához. Buday 1928. telén megismerkedett az angol settlement-mozgalom vezetőivel. E mozgalmat az ottani egyetemisták indították el a múlt század végén. Egy-egy külvárosi nyomornegyedben huzamosabb ideig letelepedtek, szociális központokat, settlementeket hoztak létre, és gyakorlati munkával igyekeztek segíteni: tanítottak, orvosi, jogi és szociális segílyt nyújtottak. Buday a tanyai viszonyokhoz akarta formálni a városi körülmények között kialakult settlement-munka módszereit. Elképzelése szerint minden tanyának, tanyacsoportnak settlementekre lett volna szüksége. Az akadályokat úgy akarta áthidalni, hogy javaslata szerint minden központi fekvésű tanyacsoportban állandósítanak a settlement-központot, s a szociális munka a kiszállások alkalmával magukban a kisebb-nagyobb tanyacsoportokban volna elvégezhető. Buday elképzelése ebben a formában megvalósíthatatlan volt, de később módosult, realitásbé vált: Szeged lett a kiszállások központja. 1929 szeptemberében megindult a szegedi egyetemisták agrársettlement mozgalma: néhány fiatalember heroikus, eleve nem sok eredménnyel kecsegtető küzdelme 6 millió holdnyi nélkülözés, tudatlanság, közöny vagy ellen-szenv ellen.

Budayék óriási munkát végeztek: 1930-ban 211, 1931-ben pedig 189 intézményes és számtalan egyéni kiszállást szerveztek. Céljuk a parasztság körében folytatott szociális munkán túlmenően a közvélemény felrázása és mozgósítása volt. Előadásokat és vitaesteket rendeztek a Bethlen Gábor Körben, s 1930 tavaszán pedig közölni kezdték a szociográfiai gyűjtőmunka megdöbbentő adatait.

A valóság megmutatta az agrársettlement-mozgalom ideológiájának gyengéit. Budayéknak rá kellett döbenniük, hogy lehetetlen az osztályszemléleten való felülemelkedés. Munkájuk során a maguk bőrén tanulták meg: „Vannak dolgok, melyeken egy nyelvet beszél az erdélyi hegyek pásztorja, a székely ezermester, az alföldi béréslegény és kisparaszt, a tiszaháti földmunkás és a londoni külváros nyomortanyáinak lakója. Es vannak dolgok, melyekre egy hangon válaszol a világ összes vezérigazgatója.”⁴

2. A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának megalakulása Buday remek szervezőképességének volt köszönhető. Az elnevezés szintén tőle származott. Kezdetben — 1931 elején — csak a Bethlen Gábor Kör művészeti, irodalmi előadásorozatát jelölte vele. Az elnevezés mögött ez időben még nem állt külön csoportosulás. A kollégium későbbi tagjai közül ekkor már csaknem valamennyien bejárta a Bethlen Gábor Körbe, részt vettek a kiszállásokon, érdeklődéssel hallgatták az előadásokat. Az irodalmi, művészeti és politikai célkitűzések találkozása 1931 végére oda vezetett, hogy Buday a Bethlen Gábor Kör radikális szárnyából, valamint az ehhez a csoportosuláshoz csatlakozókból laza szervezeti formát alakított ki. A kollégiumnak alapszabálya, ügyrendje sosem volt, jegyzőkönyvet is csak az első üléseken vezettek. Hamarosan rájöttek, hogy nincs szükség formális ülésekre, hiszen a kollégium

2 Buday György: Ifjúságunk nevelési feladatai és az alföldi rádióadó. Szeged, 1929. 11–12. old.

3 Buday György: Az agrársettlement-mozgalom útja. Nyugat, 1933. 1. sz. 33. old.

4 I. m. 34. old.

tagjai szinte mindennap találkoztak, egy ideig a Bethlen Gábor Kör Tisza Lajos körúti helyiségében, később pedig Buday Dóm téri műtermében.

A kollégium vegyes összetételű együttes volt. A 15 tag közül *Hont Ferenc* és *Széli István* nagypolgári, *Árvay Erzsébet*, *Buday György*, *Baróti Dezső*, *Gáspár Zoltán*, *Kárász Judit*, *Ortutay Gyula*, *Radnóti Miklós*, *Reitzer Béla*, *Tolnai Gábor*, és *Tomori Viola* értelmiségi, hivatalnoki, *Balla Sándor* és *Berczeli Anzelm Károly* iparos-munkás, *Erdei Ferenc* pedig parasztszaládból származott. Balla, Buday, Erdei, Gáspár Zoltán, Reitzer és Széli jogi, Baróti, Ortutay, Radnóti és Tolnai bölcsészkarai tanulmányokat folytatott, Árvay és Tomori fizika-matematika szakos hallgató volt, Berczeli újságíróként, Hont színházi rendezőként, Kárász Judit pedig fotósként dolgozott. Ugyanakkor katolikus és református szálak is összefutottak a kollégiumban: a mozgalom eredetileg a Bethlen Gábor Körhöz tartozott, de *Sik Sándor* révén a haladó katolikus körökkel is összekötésben volt. A tagok közül többen jelentős irodalmi, művészeti és mozgalmászervezői tapasztalatokkal rendelkeztek, néhányan pedig — mindenekelőtt Hont és Radnóti — baloldali, munkásmozgalmi tapasztalatokkal is.

Az előadások rendezése mellett a kollégium legfontosabb tevékenységi formája a könyvkiadás volt. A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma által megjelentetett könyvek közül a legkorábbiak a Szegedi Kis Kalendárium kötetei voltak. Valamennyi kötet eredeti gyűjtésből származó parasztdalokat közölt, mégpedig kezdetből fogva azzal a szándékkal, hogy a népköltészet és a népelet körül kialakult hamis romantika ápolása helyett a szegényparasztság nyomorára és lázadó indulatára hívja föl a figyelmet. A Szegedi Kis Kalendárium sorozatán kívül még 16 könyv látott napvilágot, köztük Radnóti két verseskötete, Buday két fametsztkönyve, Radnóti, Tolnai, Baróti és Ortutay irodalomtörténeti monográfiái, Hont színház-történeti tanulmánya és Ortutay két néprajzi gyűjteménykötete Buday illusztrációival.

A kollégium világnézetének alakulása lépést tartott az agrársettlement-mozgalom fejlődésével. A kiszállások során szerzett élmények két irányban hatottak. „Éppen a halódó népi kultúra tette kötelességünké — írja Ortutay —, hogy magyar történetünk életében oly jelentős laikus kultúránk értékeit a tudományos kutatás anyagot, adatot mentő módszerével s a művész örök eszközeivel megmentsük az egyetemes magyar művelődés számára.”⁵ A népi kultúra megmentésének szándéka indította Ortutayt Szeged környéki, nyírségi és rétközi gyűjtőutjaira. Ez a szándék ismerhető fel Buday fametszeteinek motívumvilágában, Tolnai, Baróti, Ortutay és Hont irodalomtörténeti és színház-tudományi kutatásaiban, Berczeli szabadtéri drámakísérletében, egy-egy mozzanat erejéig Radnóti Szegeden írott verseinek némelyikében, valamint a Szegedi Kis Kalendárium kötetének tartalmában és formájában.

Sokkal fontosabbak és mélyebbek voltak a szociális élmények. Erről vallanak Buday írásai, néprajzi tanulmányaiban erről írt Ortutay és később a kollégiumra visszaemlékezve Hont: „Amíg élek nem felejttem el, amit akkor együtt láttunk, a serdülő kornak ezeket a késő öregkorig megmaradó rémképeit, a közös, megrendítő élményeket őrzőn tartósabban, mint a fényképezőgép.” Ezek az élmények a parasztsággal majd pedig a munkássággal való kapcsolatukat szolidaritássá mélyítették, és szembeállították őket az ellenforradalmi rendszerrel. Ez a kifelé egységes szembenállás azonban belülről nézve vegyes elemeket tartalmazott: reformokat követelő polgári radikalizmust, anarchista lázadást, valamint a munkásszótly vezető szerepének és az osztályharc szükségességének elismerését. Ez az egészében véve szociális szemléletmód érvényesült a kollégium tudományos és művészeti alkotásaiban. A szegedi fiatalok művészeti tevékenységét az 1930-as évek elején expresszionista, aktivista és konstruktivista elemekből összeálló avantgarde stílus, az öncélú művészettel való következetes szembefordulás, a népi és a modern, az európai és a magyar szintézisére való törekvés jellemezte. Hasonló volt tudományos tevékenységük is: emberközpontú, szociológiával átszőtt, összefüggéseket kereső, gyakorlati, politikus tudomány létrehozására törekedtek.

A Kollégium számára a tudományos érdeklődés és mindenekelőtt a művészeti elvek tekintetében *Bartók Béla* munkássága volt a legfontosabb ösztönző példa. Erről többek között egyik kiadványuk, a *Book of ballads* bevezetőjében is tanúságot tettek. „A Művészeti Kollégium szociális, szellemi és művészeti életének különböző területein folyó munka — írta Buday — bizonyos fokig analóg Bartók Béla művészi tevékenységével.” Még határozottabban szólt erről az a levél, melyet a kollégium nevében épp Buday írt Bartóknak a zeneszerző 1935. március 9-i Szegedre érkezése

⁵ Ortutay Gyula: A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma. Magyar Szemle, 1934. 1. sz. 45. old.

és a Tisza szállóban adott koncertje alkalmából, Bartók tudott a kollégium munkásságáról. A *Szegedi Kis Kalendárium* kötetét Budayék már korábban megküldték neki. Két alkalommal arra is sor került, hogy Bartók a megjelenés előtt átnézze a kollégium munkatársai által gyűjtött parasztdal-anyagot és tanácsot adjon. 1932 végén *Balint Sándor*: Szeged népe című népdalgyűjtésének kéziratát, dallamanyagát véleményezte. 1935-ben, a szegedi koncert alkalmával kötött személyes ismeretséget követően pedig *Szomjas-Schiffert György* kiskunhalasi népdalgyűjtését.

A népi kultúrával és a szegényparasztság sorsával való megismerkedés után a szegedi fiatalok döntő fontosságú élménye a munkásmozgalommal való találkozás volt. 1931 őszén Hont Ferenc és a szegedi munkásmozgalomban fontos szerepet játszó *dr. Szepesi Imre* közvetítésével a kollégium tagjai bekapcsolódtak a szegedi Munkásotthonban tevékenykedő szavalókórus és OIB csoport munkájába, s hamar kapcsolatot találtak a KMP szegedi tagjaival is. Hont és Szepesi vezetésével az OIB-csoporton belül megalakult úgynevezett kollégiumi tagozat féléves, összejöveteleket, marxista szemináriumokat tartott Szepesi lakásán. *Dr. Szamek Sára*, Szepesi dr. felesége a kollégiumi tagozatban folytatott viták fő tárgyát és legfontosabb eredményeit fogalmazta meg — az akkori viszonyoknak megfelelően áttetelező módon — a Dél-Magyarország 1932. március 27-i számában megjelent *Mihez kezdjek?* című cikkében. „Es ennek a fiatalságnak — írta —, amely ma kétségbeesetten kérdezi: mihez kezdjek?, meg kell látnia, hogy neki nincsen külön problémája, s így nincs is annak külön megoldása. Az ő problémája azonos a föld és a gyár fiataljainak problémájával, s azt csak együtt oldhatják meg.” Radnóti menyasszonya, *Fanni* révén a kollégium kapcsolatot teremtett az Eötvös kollégiumi kommunista diákcsoporttal is. Radnóti Budapesten több illegális kiránduláson vett részt, s információkat hozott Szegedre. 1932 tavaszán részt vett a kommunista diákmozgalom orgánumának szánt s *József Attila* által szerkesztett *Valóság* című folyóirat megjelenését előkészítő megbeszéléseken.

A munkásmozgalomba való bekapcsolódás és az illegális kommunista párttal való kapcsolatteremtés a szegedi fiatalok és Sík Sándor között szervenélyes vitához vezetett. Sík Sándor ugyanis nemcsak pap és jeles irodalomtörténész volt, hanem 1930-tól az ellenforradalmi rendszerrel szemben ellenzéki magatartást tanúsító, fasiszmus- és németellenes, szociális reformokat követelő, de a baloldali munkásmozgalommal határozottan szembenálló, a *Fiatall Magyarság* elnevezésű mozgalom egyik vezetője is. Sík egyértelműen a kollégium tagjainak az ellenforradalmi rendszerrel szemben érzett gyűlöletével. Elfogadta a marxizmusnak a kapitalizmusról mondott társadalomkritikáját is. Am úgy vélte, hogy a proletárdiktatúra, vagy ahogy hivatalosan nevezték, a „bolsevizmus”, a „szovjet”, az emberi értékek pusztulásához, a katolicizmus megsemmisüléséhez vezetne. A fiatalság legfontosabb feladatának a szociális reformok megvalósítására való lelkiismeretes felkészülést tartotta.

A kollégium tagjai nem sokáig folytathatták mozgalmi tevékenységüket. 1932. április 2-án a rendőrség letartóztatta a KMP szegedi sejtjének tagjait és az OIB-csoport ifjúmunkás tagjainak egy részét, a munkásotthont pedig bezárta. Ezzel egy időre megszakadt a kollégium és az illegális kommunista mozgalom közötti kapcsolat.

3. A kollégium közössége kezdettől fogva megkülönböztetett érdeklődéssel fordult a színházművészet felé. A két színházi szakember — Berceli és Hont — a haladó nyugati színházművészet eredményei alapján a tömeggel, a közönséggel való kapcsolat megteremtését, a baloldali szellemben politizáló színház létrehozását tűzte ki célul. Hont három Berceli-dráma bemutatóját készítette elő a szegedi színházban. Közülük az *A lángész* című antimilitarista mondanivalója miatt a premier után levették a műsorról, a *Fiatallok*-at pedig még a bemutató előtt betiltották.

A kollégium legnagyobb gyakorlati vállalkozása a szegedi szabadtéri játékok megteremtése volt. Nemcsak a kezdeményezés, hanem a játékok iránítást és jövőjét megalapozó első igazán sikeres produkció, az 1933. augusztus 26-i Dóm téri *Az ember tragédiája* előadás létrehozásának érdeme is az övék. E nevezetes bemutatót Hont rendezte, a díszlettervező Buday volt, s a 300 statiszta között szerepeltek az egykori szavalókórus tagjai.

Hont 1934 közepén csehszlovákiai útja alkalmával *Steiner Gábor* közvetítésével kapcsolatot teremtett a KMP külföldi bizottságával. Nem sokkal hazatérése után a kollégium közössége megindította *A színpad* című folyóiratot, majd 1935 júniusában a *Magyarságtudomány*-t. Az előbbi — német- és franciaországi példákat követve — az antifasiszta harcot akarta szolgálni. A kollégium bekapcsolódott abba a nagy európai haladó színházmozgalomba, melynek Németországban *Piscator* és *Brecht*, Franciaországban *Gemier*, Spanyolországban *Lorca* voltak a legkiemelkedőbb vezetői és

résztvevői. 1936 májusában a szegedi fiatalok kezdeményezésére megalakult Budapesten a Színháztudományi és Színpadművészeti Társaság. Programtervezete tulajdonképpen a kollégium színpadművészeti munkájának elméleti területeit foglalta össze és egészítette ki.

A politikai színház koncepciójának a tudomány területén a „magyarságtudomány” fogalomköre felelt meg. A húngarológia, a magyarsággal foglalkozó tudományokból összeálló nemzeti ön- és helyzetismeret-tudomány a Válasz ideológiai fegyvertárából származott. E koncepció kétségtelen nacionalizmusa németellenes volt, szellemi honvédelmet jelentett.

A kollégium közössége a színpadművészeti tevékenységet illetően 1937-ben térhetett vissza a gyakorlat területére. Ez év január 10-én Hont a budapesti Bethlen téri színházban a *Korunk színháza* című előadásán bejelentette a *Független Színpad* mozgalmának megindulását. Ez a színházi szakemberekből alakult közösség a Művészeti Kollégium szellemi örökségét kívánta tovább építeni. Célja egy olyan színház létrehozása volt, amelyet a közönség tart fenn és így független lehet a kapitalista vállalkozóktól. A mozgalom 1938 őszétől mint a *Magyar Munkaközösség* szervezetkezett színházi szakosztálya működött. A fasiszta színházkamarai törvény azonban lehetetlenné tette a további gyakorlati munkát.

1938 júniusában feloszlott maga a Kollégium is. Ennek egyik oka az volt, hogy a tagság számára — mint szervezet — teherré vált. A súlyosbodó politikai helyzet miatt egy-egy kollégiumi tag tevékenysége veszélyeztette volna az egész közösséget. A kollégium tagsága azonban továbbra is a szellemi-politikai élet küzdőterén maradt. Radnóti és Hont a KMP vezette kulturális munkában vett részt. Erdei, Ortutay, Tolnai és Reitzer a Márciusi Front balszárnyán tevékenykedett. Erdei 1939-ben a Nemzeti Parasztpárt egyik vezetője lett, Ortutay, Tolnai, Reitzer és Baróti részt vett a Kisgazdapárt „polgári tagozatának” megszervezésében. Gáspár Zoltán az antifasiszta polgári humanizmus egyik legnagyobb felkészültségű harcosává vált, s József Attila halála után a *Szép Szó* szerkesztője volt. Buday 1936-tól kezdődően főbbnyire külföldön tartózkodott, a világháború kitörése után Londonban maradt, s az 1940-es évek elején részt vett a londoni magyar antifasiszta emigráció munkájában. 1942-ben a tagság jó része csatlakozott a Történelmi Emlékbizottsághoz. Közülük hárman a faszizmus áldozatai lettek. Radnóti 1944-ben menetelt a bori munkatáborból az abdai tömegsír felé, Reitzer Béla munkaszolgálatosként pusztult el egy ukrajnai hadikórházban, Gáspár Zoltánt pedig német járőr lötte agyon 1945-ben, néhány nappal Budapest felszabadulása előtt. Megtartott hitvallássá vált az a program, melyet Radnóti Miklós a szegedi fiataloknak ajánlott *Kortárs útlevelére* című költeményében, a kollégium tagsága nevében, az alábbiak szerint fogalmazott meg:

*Gondold el! hogy ha lázadsz, jövendő
fiatal koroknak embere hirdet
s pattogó hittel számot ad életedről;
számot ad és fiának adja át
emlékedet, hogy példakép, erős fa
legyen, melyre rákúszhat a gyöngye növendék!*

Dr. Fehér István:

A népi demokratikus forradalom feltételeinek kérdéséhez

A népi demokratikus forradalom problematikájának kutatása az utóbbi évtizedekben mind nemzetközi, mind hazai vonatkozásban fellendült. Alkotó jellegű viták bontakoztak ki Magyarországon is a különböző intézetekben, tanszékeken, a Párttörténeti Közlemények, a Magyar Filozófiai Szemle, a Századok hasábjain.

A viták, a korábban s a közelmúltban megjelent tanulmányok elemezték a népi demokratikus forradalom fogalmát, tartalmát, stratégiai szakaszait, a forradalom magyarországi sajátosságait. Foglalkoztak továbbá az MKP vezető, irányító tevékenységével, a gazdasági átalakulás kérdéseivel, ezek jellegével, a népi demokratikus agrárfejlődés elvi kérdéseivel, a szövetségi politikával. Örvendetes továbbá, hogy